

KAREL ČAPEK: Válka s mloky (1936)
Kniha druhá. Po stupních civilizace (Dějiny Mloků)

Zkrátka, ať dobře či špatně, dovedli Mloci mluvit téměř všemi jazyky světa podle toho, na kterém pobřeží žili. Tehdy vyšel u nás (tuším v *Národních listech*) článek, který se (zajisté právem) trpce tázal, proč se Mloci neučí také česky, když už jsou na světě Salamandři mluvící portugalsky, holandsky a jinými jazyky malých národů. Náš národ nemá sice bohužel svého mořského pobřeží, avšak i když nemáme svého moře, neznamená to, že bychom na světové kultuře neměli stejného, ano v mnohém ohledu i důležitějšího podílu než mnozí národové, jejichž řeči se učí tisíci Mlokův. Bylo by jen spravedливо, aby Mloci poznali také náš duchovní život; ale jak se o něm mohou informovat, není-li mezi nimi nikoho, kdo by ovládal náš jazyk? Nečekejme, že někdo na světě uzná tento kulturní dluh a zřídí stolicí češtiny a československé literatury na některém mločím učelišti. Jak praví básník, „nevěřme nikomu na světě širém, nemáme jednoho přítele tam“. Postarejme se o nápravu, volal článek. Jak se zdá, nejeví naše ministerstvo pro zahraničí mnoho zájmu o náležitou propagandu našeho jména a našich produktů mezi Mloky, ačkoliv jiní a menší národové věnují milióny na to, aby otevřeli Mlokům své kulturní poklady a zároveň vzbudili jejich zájem o své průmyslové výrobky. – Článek vzbudil značnou pozornost hlavně ve Svazu průmyslníků a měl aspoň ten výsledek, že byla vydána malá příručka *Česky pro mloky* s ukázkami z československého krásného písemnictví. Zní to snad neuvěřitelně, ale této knížky se opravdu prodalo přes sedm set výtisků.¹

¹ Srov. fejeton z pera Jaromíra Seidla-Novoměstského, uchovaný ve sbírce pana Povondry.

NÁŠ PŘÍTEL na ostrovech Galápagos

Konaje se svou chotí, básnířkou Jindřiší Seidlovou-Chrudimskou, cestu kolem světa, abychom kouzlem tolika nových a mohutných dojmův aspoň částečně přežili bolestnou ztrátu naší vzácné tetinky, spisovatelky Bohumily Jandové-Střešovické, dostali jsme se až na osamělé, mnohými bájemí opředené ostrovy Galápagos. Měli jsme toliko dvě hodiny času, i použili jsme jich k procházce po pobřeží tohoto pustého souostroví.

Der Krieg mit den Molchen (Eliška Glaserová, 1973)
Zweites Buch. Stufe um Stufe zur Zivilisation

Kurz, ob gut oder schlecht, der Molch spricht alle Sprachen der Welt, je nachdem, an welcher Küste er lebt. Damals erschien in einer unserer hiesigen Zeitungen (ich glaube, in den *Národní listy*) ein Artikel, der (gewiß mit Recht) sich bitter beklagte, daß die Molche nicht auch Tschechisch lernten, wo es doch Salamander gäbe, die Portugiesisch, Holländisch und andere Sprachen kleinerer Nationen sprächen. Unser Volk habe zwar leider keine eigene Meeresküste, aber wenn wir auch keine eigene Küste besäßen, bedeute dies noch lange nicht, daß wir an der Kultur der Welt nicht einen ebenso großen, ja in vieler Hinsicht bedeutenderen Anteil hätten als viele Nationen, deren Sprache Tausende Molche erlernten. Es wäre nur recht und billig, daß die Molche auch unser Geistesleben kennenlernten. Aber wie könnten sie sich darüber informieren, wenn es unter ihnen niemanden gäbe, der unsere Sprache beherrsche? Warten wir nicht, bis irgend jemand irgendwo auf der Welt diese kulturelle Schuld anerkennt und einen Lehrstuhl der tschechischen Sprache und Literatur an einer Molch-lehranstalt errichtet. Wie schon der Dichter sagt, „niemand vertrauet, so weit auch die Welt ist, winkt doch kein einziger Freund uns darin“. „Sorgen wir lieber selbst für Abhilfe“, rief der Verfasser. Wie es scheint, legt jedoch unser Außenministerium nicht viel Interesse für eine geeignete Propagierung unseres Namens und unserer Produkte unter den Molchen an den Tag, obwohl andere, kleinere Nationen Millionen aufwenden, um den Molchen ihre Kulturschätze zugänglich zu machen und zugleich bei ihnen Interesse für ihre Industriepro- dukte zu erwecken.“ – Dieser Artikel erregte lebhaftige Aufmerksamkeit, besonders im Industriellenverband, und zeitigte wenigstens das eine Ergebnis, daß ein kleines Handbuch *Tschechisch für Molche* mit Proben der tschechoslowakischen schönen Literatur herausgegeben wurde. Es mag unglauwürdig klingen, aber von diesem Büchlein wurden tatsächlich über siebenhundert Exemplare verkauft.¹

¹ Vgl. ein Feuilleton aus der Feder Jaromír Seidl-Novoměstskýs, das in Herrn Povondras Sammlung erhalten blieb.

UNSER FREUND auf den Galapagosinseln

Mit meiner Gattin, der Dichterin Jindřiška Seidl-Chrudimská, auf einer Weltreise begriffen, um uns durch den Zauber so vieler neuer und mächtiger Eindrücke wenigstens zum Teil über den schmerzlichen Verlust unserer teuren Tante, der Schriftstellerin Bohumila Jandová-Střešovická, zu trösten, gelangten wir auch auf die entlegenen, sagemuwobenen Galapagosinseln. Wir hatten nur zwei Stunden Aufenthalt und nutzten diese zu einem Spaziergang an der Küste dieser einsamen, öden Inselgruppe.

„Hleď, jak překrásně dnes zapadá slunce,“ pravil jsem k své choti.

„Pán ráčí být Čechem?“ ozvalo se nenadále za námi správnou a ryzí češtinou.

Pohlédli jsme překvapeně oním směrem. Nebyl tam nikdo, jen veliký černý Mlok seděl na balvanech drže v ruce něco, co vypadalo jako kniha. Během své cesty kolem světa jsme spatřili již několik Mlokův, ale neměli jsme dosud příležitosti dáti se s nimi do řeči. Proto laskavý čtenář pochopí náš podiv, když jsme se na pobřeží tak opuštěném setkali s Mlokem, a nadto zaslechli otázku v naší rodné řeči.

„Kdo zde mluví?“ zvolal jsem česky.

„Byl jsem tak směl, pane,“ odvětil Mlok. „Nemohl jsem odolati, slyše poprvé v životě český hovor.“

„Jakže,“ užasl jsem, „vy umíte česky?“

„Právě jsem se bavil časováním nepravidelného slovesa býti,“ odtušil Mlok. „Toto sloveso jest totiž nepravidelným ve všech jazycích.“

„Jak, kde a proč,“ naléhal jsem, „jste se naučil česky?“

„Náhoda mi zanesla do rukou tuto knihu,“ odvece Mlok a podal mi knížku, kterou držel v ruce; bylo to *Česky pro Mloky*. „Dostala se sem se zásilkou kněh obsahu poučného. Mohl jsem si vybrati *Průvodce po Dolomitech* nebo *Zásady bimetalismu*. Zvolil jsem si však tuto knížku, jež se mi stala druhem nejmilejším. Znáám ji již celou z paměti, avšak nalézám v ní stále nové zdroje zábavy i poučení.“

Moje paní i já jsme projevíli svoji nelíčenou radost i podiv nad jeho správnou, ba téměř srozumitelnou výslovností. „Bohužel není zde nikoho, s kým bych mluvil česky,“ pravil náš nový přítel skromně, „a nejsem si ani jist, je-li sedmý pád od slova kůň koni nebo koňmi.“

„Koňmi,“ řekl jsem.

„Ó ne, koni,“ zvolala moje paní živě.

„Sieh doch, wie wundervoll heute die Sonne untergeht“, sprach ich zu meiner Gattin.

„Der Herr beliebt Tscheche zu sein?“ ertönte es plötzlich hinter uns in richtigem, reinem Tschechisch.

Wir blickten überrascht in die Richtung, aus der die Worte kamen. Es war niemand dort, nur ein großer, schwarzer Molch saß auf den Felsblöcken, in der Hand etwas, das wie ein Buch aussah. Während unserer Weltreise hatten wir schon mehrere Molche gesehen, aber nie Gelegenheit gehabt, mit ihnen ein Gespräch anzuknüpfen. Darum wird der freundliche Leser unser Erstaunen begreifen, als wir an einer so verlassenem Küste einen Molch antrafen und überdies eine Frage in unserer Muttersprache vernahmen.

„Wer spricht hier?“ rief ich auf tschechisch.

„Ich habe mich erküht, mein Herr“, erwiderte der Molch. „Ich konnte nicht widerstehen, alldieweil ich in meinem Leben zum ersten Male den Vorzug genieße, ein tschechisches Gespräch zu vernehmen.“

„Wie kommt es“, staunte ich, „daß Sie Tschechisch können?“

„Soeben habe ich mich zu meinem Vergnügen mit der Beugung des unregelmäßigen Zeitwortes sein beschäftigt“, entgegnete der Molch. „Dieses Zeitwort ist nämlich in allen Sprachen unregelmäßig.“

„Wie, wo und warum“, beharrte ich, „haben Sie Tschechisch gelernt?“

„Der Zufall hat mir dieses Buch in die Hand gespielt“, erwiderte der Molch und reichte mir das Buch, das er in der Hand hielt. Es war *Tschechisch für Molche*. „Es traf hier mit einer Sendung von Büchern lehrhaften Inhalts ein. Ich hatte die Wahl zwischen einem *Führer durch die Dolomiten* oder den *Grundsätzen des Bimetalismus*. Ich erkor jedoch dieses Buch, das mir seitdem zum trauten Gefährten ward. Ich kenne es schon auswendig, nichtsdestoweniger finde ich darin stets neue Quellen der Unterhaltung und Belehrung.“

Meine Frau und ich äußerten unsere aufrichtige Freude und Verwunderung über seine richtige, ja beinahe verständliche Aussprache. „Leider gebricht es mir hier an einem Freunde, mit dem ich tschechisch sprechen könnte“, sprach unser neuer Bekannter bescheiden, „und ich bin absolut nicht sicher, ob der dritte Fall von Pferd dem Pferde oder dem Pferd lautet.“

„Dem Pferde“, sagte ich.

„O nein, dem Pferd“, rief meine Frau lebhaft.

„Byl byste tak laskav a řekl mi,“ tázal se náš milý besedník horlivě, „co jest nového ve stověžaté matičce Praze?“

„Ta roste, příteli,“ odvětil jsem potěšen jeho zájmem a několika slovy jsem mu nastínil rozkvět naší zlaté metropole.

„Jak radostné jsou to zvěsti,“ pravil Mlok s netajeným uspokojením. „Zdalipak ještě visí na Mostecké věži uťaté hlavy popravených českých pánův?“

„Už dávno ne,“ řekl jsem mu, poněkud (přiznám se) překvapen jeho otázkou.

„To jest věru škoda,“ mínil sympatický Mlok. „Byla to vzácná historická památka. Buď bohu žalováno, že tolik znamenitých památností vzalo zasvé ve válce třicetileté! Neklamu-li se, byla tehdy země česká obrácena v poušť, zbrocenou krví a slzami. Ještě štěstí, že tehdy nevyhynul genitiv záporu. V této knížce stojí, že prý jest na vymření. Bylo by mi toho velmi líto, pane.“

„Vás tedy upoutaly i naše dějiny,“ zvolal jsem radostně.

„Zajisté, pane,“ odušil Mlok. „Zejména pohroma bělohorská a třistaletá poroba. Četl jsem o nich velmi mnoho v této knize. Jste zajisté velmi hrdi na svou třistaletou porobu. Byla to veliká doba, pane.“

„Ano, těžká doba,“ přitakal jsem. „Doba útisku a hoře.“

„A úpěli jste?“ ptal se náš přítel s dychtivým zájmem.

„Úpěli, trpíce nevýslovně pod jařmem sveřepých utiskovatelů.“

„To jsem rád,“ oddechl si Mlok. „V mé knize to právě tak stojí. Jsem velmi potěšen, že to jest pravda. Rád bych jednou stanul na památném místě, kde byli popraveni čeští páni, jakož i na jiných slavných místech krutého bezpráví.“

„Měl byste se k nám podívat,“ navrhl jsem mu srdečně.

„Děkuji za laskavé pozvání,“ klaněl se Mlok. „Bohužel nejsem tak dalece ve svých krocích volen...“

„My bychom vás koupili,“ zvolal jsem. „Chci říci, snad bychom národní sbírkou mohli opatřit prostředky, jež by vám umožnily...“

„Nejvroucnější díky,“ mumlal náš přítel zřejmě dojat. „Slyšel jsem však, že vltavská voda není dobrá. My totiž trpíváme v říční vodě nemilou úplavici...“

„A co byste vzkázal, pane – pane –“

„Jmenuji se Boleslav Jablonský,“ upozornil nás Mlok ostýchavě. „Jest to po mém mínění krásné jméno, pane.“

„Würden Sie die Güte haben, mir zu sagen“, fragte unser lieber Gesellschafter voll Eifer, „was es im hunderttürmigen Mütterchen Prag Neues gibt?“

„Es wächst, mein Freund“, erwiderte ich, erfreut über sein Interesse, und skizzierte in ein paar Worten den Aufschwung unserer geliebten Metropole.

„Welch frohe Kunde!“ sprach der Molch mit unverhohlener Befriedigung. „Und hängen am Brückenturm noch die Köpfe der enthaupteten böhmischen Herren?“

„Schon lange nicht mehr“, sagte ich. Ich muß gestehen, die Frage überraschte mich etwas.

„Das ist ewig schade“, meinte der sympathische Molch. „Es war eine wertvolle historische Denkwürdigkeit. Gott sei’s geklagt, daß so viele hervorragende Denkwürdigkeiten während des Dreißigjährigen Krieges vernichtet wurden. Wenn ich nicht irre, wurden zu jener Zeit die böhmischen Lande zu einer Wüstenei, getränkt von Blut und Tränen. Ein Glück, daß damals nicht auch der Genetiv der Verneinung zugrunde ging. In meinem Buch steht nämlich, er sei im Aussterben begriffen. Das täte mir herzlich leid, mein Herr.“

„Sogar unsere Geschichte fesselt Sie?“ rief ich freudig.

„Gewiß, mein Herr“, entgegnete der Molch. „Insonderheit die katastrophale Schlacht am Weißen Berge und die dreihundertjährige Knechtschaft. Ich habe in diesem Buche sehr viel darüber gelesen. Sie sind sicher sehr stolz auf Ihre dreihundertjährige Knechtschaft. Es war eine große Zeit, mein Herr.“

„Ja, eine schwere Zeit“, pflichtete ich bei. „Eine Zeit der Unterdrückung und des bitteren Leids.“

„Und haben Sie geächzt?“ fragte unser Freund mit lebhaftem Interesse.

„Wir ächzten und litten unsäglich unter dem schweren Joch der grausamen Bedrucker.“

„Das freut mich“, sagte der Molch aufatmend. „In meinem Buch steht es nämlich genauso. Ich bin hochofrennt, daß es wahr ist. Wie gerne stünde ich einmal an der denkwürdigen Stätte, wo die böhmischen Herren hingerichtet wurden, wie auch an den anderen berühmten Gedenkstätten himmelschreiender Rechtlosigkeit.“

„Sie sollten uns einmal besuchen“, schlug ich ihm herzlich vor.

„Ich danke Ihnen für Ihre freundliche Einladung.“ Der Molch verneigte sich. „Leider bin ich nicht in solchem Maße Herr meiner Zeit...“

„Wir würden Sie kaufen“, rief ich aus. „Will sagen, vielleicht könnte eine öffentliche Sammlung die Mittel aufbringen, die es Ihnen ermöglichen würden...“

„Innigsten Dank“, murmelte unser Freund, sichtlich ergriffen. „Ich habe aber gehört, daß das Moldauwasser nicht gut sein soll. Wir leiden nämlich in Flußwasser an einer unangenehmen Dysenterie.“

„Und was sollen wir, Herr... Herr...“

„Ich heiße Boleslav Jablonský“, machte uns der Molch zaghaft aufmerksam. „Das ist meines Erachtens ein sehr schöner Name, mein Herr.“

„Co byste, pane Jablonský, vzkázal našemu národu?“

Mlok se na chvíli zamyslel. „Řekněte svým krajanům,“ pravil posléze s hlubokým pohnutím, „řekněte jim... aby nepropadli staré slovanské neshovnosti... a aby chovali ve vděčné paměti Lipany a zejména Bílou horu! Nazdar, má poklona,“ skončil náhle, snaže se přemoci své city.

Odjížděli jsme člunem zamýšleni a dojatai. Náš přítel stál na skalisku a kynul za námi rukou...

„Was sollen wir also unserem Volk von Ihnen bestellen, Herr Jablonský?“

Der Molch überlegte eine Weile. „Sagen Sie Ihren Landsleuten“, sprach er schließlich tiefbewegt, „sagen Sie ihnen... sie mögen nicht in die alte slawische Uneinigkeit verfallen... und sie mögen die Niederlage bei Lipany in dankbarem Angedenken behalten und insbesondere die Schlacht am Weißen Berge! Ade, mein Kompliment“, schloß er plötzlich, bemüht, seiner Gefühle Herr zu werden.

Nachdenklich und gerührt entfernten wir uns im Boot von der Küste. Unser Freund stand auf dem Gestein und winkte uns mit der Hand.